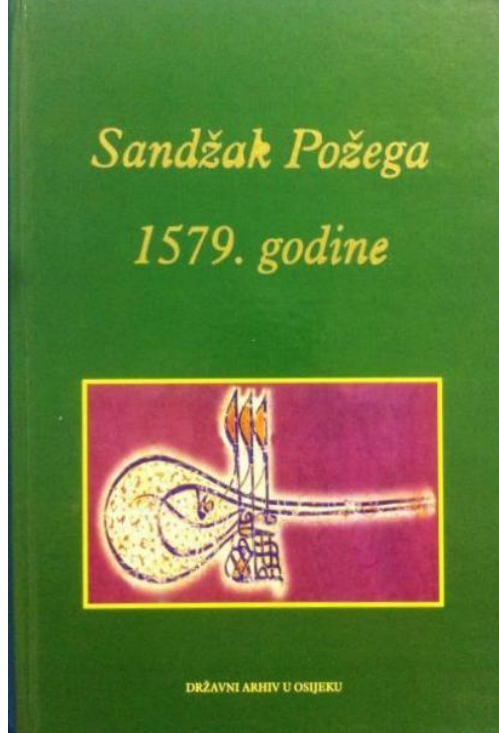

KİTAP TANITIMI

**Fazileta HAFIZOVIĆ, 1579 Yılı Pojega Sancağı Defteri
Defter-i Mufassal-i Liva-i Pojega 987,**
Ösek Devlet Arşivi, Ösek 2001, 424 sayfa,
ISBN: 9536446200 978-953-644-62-09¹

Okan BÜYÜKTAPU²

¹ Popis sandžaka Požega 1579. godine (Defter-i mufassal-i liva-i Pojega 987.), prevela Fazileta Hafizović, Državni arhiv u Osijeku, Osjek, 2001, 424 str.

²Doktora Öğrencisi, Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi Tarih Bölümü, okanbuyuktapu@gmail.com.

Büyüktapu, O. (2021). Fazileta HAFIZOVIĆ, 1579 Yılı Pojega Sancağı Defteri – Defter-i Mufassal-i Liva-i Pojega 987, Ösek Devlet Arşivi, Ösek 2001, 424 sayfa, ISBN: 9536446200 9789536446209. ABAD, 4(8), 493-497.

Bugün Hırvatistan sınırları içinde bulunan Pojega Havzası 1537’de Semendire Sancakbeyi Yayha-paşazâde Mehmed Bey zamanında fethedilerek bir sancağa dönüştürüldü. Kurulduktan sonra 1541 yılında Budin Eyaletine bağlanan sancak, daha sonra 1580’de Bosna ve 1600’de Kanije Beylerbeyliğinin bir parçası olarak varlığını sürdürdü. Pojega Sancağı jeopolitik konumu, ormanları, hayvancılığı, vergi veren nüfusunun çokluğu ve bir serhad sancağı olması nedeniyle Bosna’nın batı ucunda önemli bir Osmanlı parçası olarak varlığını devam ettirdikten sonra 1690’de kesin olarak Osmanlı egemenliğinden çıkmıştır.

Fazileta Hafizoviç kırk yıllık aşkın tecrübesi ve titiz çalışmaları sayesinde sadece Boşnak tarihçiliğinin değil Balkan tarihçiliğinin de yüz akı denebilecek eserlere imza atmıştır. Saraybosna Şark Enstitüsü’nde çalıştığı dönemde Osmanlı devlet aygıtınca üretilmiş birbirinden farklı arşiv materyalleri üzerinde çalışan Hafizoviç bunların okunup Boşnakçaya çevrilmesi süreçlerine katkıda bulunmuştur. Bosna Eyaleti’nin sosyal ve ekonomik, tarihi üzerine kaleme aldığı birçok makalenin³ dışında Osmanlı arşiv fonlarının en önemli serilerinden olan tahrirler üzerine odaklanarak meydana getirdiği kitapları bu alanın önemli çalışmaları olarak dikkati çekmektedir.⁴

Tanıtıma konu olan 672 numaralı Pojega Sancağı tahrir defteri Ösek Devlet Arşivlerinin, Ösek ve Slavonya Tarihi için ana kaynak yayınlama projesinin bir parçası olarak Fazileta Hafizoviç tarafından Osmanlıcadan Hırvatçaya çevrilerek kitaba dönüştürülmüştür. Editör Stjepan Sršan’ın kısa bir yazısıyla başlayan kitabın ilk kısmı, Önsöz ve Giriş, bölümlerinden oluşmaktadır. Pojega Sancağı 1579 Tarihli Tahrir Defteri adlı ikinci bölüm Fazileta Hafizoviç tarafından yazılan giriş yazısının akabinde, Tahrir defterinin

³ Makalelerin derlendiği kitap için bakınız: Fazileta Hafizović, "Požeški sandžak i Osmanska Slavonija", Hrvatski Institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Zagreb–Slavonski Brod, 2016. (Pojega Sancağı ve Osmanlı Slavonyası ", Hırvat Tarih Enstitüsü, Slavonya, Srijem ve Baranja Tarihi Şubesi, Zagreb–Slavonski Brod, 2016, 207.)

⁴ Fazileta Hafizović, "Popis Sela i Zemlje Sandzaka Krka Klis i Hercegovina Oslobodenih od Mletacke Republike 1701 Godine" Srpsko Kulturno Društvo Prosvjeta Filozofski Fakultet Sveučilišta u Zagrebu Orijentalni Institut Sarajevu, Zagreb-Sarajevo, 2016. (1701'de Venedik Cumhuriyeti'nden Kurtulan Krka Klis ve Hersek Sancaklarının Köyleri ve Toprakları Tahriri", Sırp Kültür Derneği, Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi, Saraybosna Şarkiyat Enstitüsü, Zagreb-Saraybosna, 2016.

Fazileta Hafizović, Fazileta Hafizović - Kliški Sandžak od osnivanja do početka Kandiskog rata 1537.-1645.Godine), Orijentalni Institut u Sarajevu, Sarajevo, 2016. ("Klis Sancağı - Kuruluşundan Girit Savaşının Başlangıcına Kadar (1537-1645 Yılları)", Saraybosna Şark Enstitüsü Yayınları, Saraybosna, 2016.)

tercümesiyle devam etmektedir. Kitabın sonunda Almanca ve İngilizce özete ek olarak yer indeksi, isim indeksi yabancı okuyucular için Osmanlıca terimlerin açıklandığı yardımcı sözlük ve İçindekiler yer almaktadır.

Stjepan Sršan tarafından yazılan *Giriş* bölümünde Doğu Hırvatistan bölgesinin Osmanlı hakimiyeti altında kaldığı 16. yüzyılın başından 17. yüzyılın sonuna kadar ki döneme dair bilgiler verilmektedir. Bölgenin Osmanlılar tarafından fethedilme aşaması kronolojik olarak okuyucuya aktarıldıktan sonra Osmanlı taşra sisteminin iki sacayağı olan nahiye ve kadılık sistemi hakkında bilgi verilir. Sršan daha sonra Pojega'yla birlikte ona komşu olan Ösek ve Zaçasna sancaklarını da kısaca tanıtır. Vergi (Kadastro) Defterleri adlı alt başlık içinde Pojega Sancağının bugüne ulaşan TT-204 (1540), TT-243 (1545), TT-351 (1561), TT-672 (1579) dört tahrir defteri içinde 672 numaralı olanın en kapsamlı defter olduğunu ve bölgenin tarihini anlamada en yetkin eser olduğunu söyler. Kâtibin kayıt alırken yer ve şahıs isimlerini duyduğu şekilde Arap harfleriyle yazıya döktüğünü bu nedenle imlanın o dönemki fonetiğe göre anlaşılmasını gerektiğini belirtir. Siyakatle yazılan yerel bir ismin kendi imlalarıyla Borić-Božić-Burić-Puzić-Nožić-Turić vb şekilde devam eden birçok okuma versiyonun olabileceğini söyleyerek sağlıklı okumanın ne kadar zor olabileceğinin altını çizer.

Fazileta Hafizoviç *Pojega Sancağı 1579 Tarihli Tahrir Defteri* adlı bölümde, Pojega ve Zaçasna sancaklarının bulunduğu Hırvatistan'ın Slavonya bölgesinin Osmanlılar tarafından fethedilmesi akabinde bir buçuk asırlık bir süre boyunca bu devletin hakimiyetinde kaldığını ve bu süre zarfında Osmanlı İmparatorluğu'nun ayrılmaz bir parçasını olduğunu belirtir. Slavonya'da kurulan bu iki idari birim her zaman serhad kabul edildiği için askeri birliklerine ve tahkimatlarına büyük özen gösterildiğinin altını çizer. Daha sonra tahrir defterlerinin anlamı hakkında bilgi veren yazar tahrir sayımlarının, en önemli amacının devlete ait olan tüm gelirleri bir temelde listeleme ihtiyacı olduğunu, Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyoekonomik tarihinin ve özellikle de ilişki kurdukları bölgelerin incelenmesi için olağanüstü zengin ve önemli materyaller içerdiklerini aktarır. Yayınlanan kitabın ana kaynağı olan Pojega Sancağının 1579 tarihli tahrir defterinin bu bölgelerdeki Osmanlı idaresinin zaten istikrar kazandığı bir zamana denk geldiğini ve bu nedenle düzenli vergi yükümlülükleri olduğuna ve oturmuş bir idari düzenin göze çarptığına dikkati çeker.

Pojega Sancağı tahrir defterinin başlangıcında, bu defter serilerinin şablonuna uygun şekilde dönemin padişahı 3.Murad'ın tuğrası ve sancakta bulunan nahiyelerin bir listesi kayıtlıdır, bunlar modern imlaları ile şu sırasıyla kayıtlıdır: Požega, Svilna, Kutjevo, Orljavska, Brod, Vrhovine,

Brezna, Ravna, Bakovo, Jošava, Gorjan, Podgorač, Koska, Podlužje, Prikraj, Dragotin, Poljana, Nivna, Osijek, Karaš, Kepin, Erdud, Orahši, Sveti Mikloš, Voćin, Brezovica, Slatina ve Moslavina.

Defter sancağın ekilebilir arazileri, ormanları, balıkçılık alanları, iskeleleri gibi kalemlerde verdiği ekonomik verilerinin yanında sosyal ve dini bilgiler açısından da zengindir. Güçlü Katolik geleneği nedeniyle bu bölgede oldukça yavaş olan İslamlaşma sürecini bu defter vasıtasıyla daha iyi görebilmekteyiz. Ayrıca sancakta merkezi yerleşimlerde daha fazla sayıda Müslüman bulunurken, kırsal alanlarda Hıristiyan nüfus daha baskın bir şekilde meskundur. Defterin özel değerinin bölgedeki Uahlara dair sunduğu verilerden kaynaklandığının altını çizmek gerekmektedir. Yüksek miktarda sığır popülasyonuna el verdiği için Uahların bu bölgede kolonileştiği ve merkez tarafından şenletme amacıyla kullanımları neticesinde ayrıcalıklı oldukları bilinmektedir. Fakat bu göçebe kabilelerin defterin tutulduğu dönemde daha önce edindikleri ayrıcalıklarını kaybettiklerini ve reaya statüsüne geçtiklerini görmekteyiz. Defterde ayrıca bölgede bulunan vakıflarla ilgili bilgilere de ulaşabilmekteyiz. Pojega'da Yahyapaşa-zâde Mehmed Paşa'nın kirası Belgrad'daki vakfının gelirine gitmek üzere doksan iki dükkânı olduğunu, ayrıca çeşitli çayırlardan, hassalardan ve değirmenlerden elde edilen gelirlerin de yine bu vakfa tahsis edilmiş olduğunu görmekteyiz. Defterden ayrıca meşhur Bosna Sancakbeyi Hüsrev Bey'in de burada bir Kervansaray, bir hamam, on iki dükkana ek olarak arazi ve çayırlarının gelirlerini vakfına tahsis ettiği bilgisine ulaşmaktayız.

Hafizoviç özellikle Türkçe haricindeki isim ve yer adlarının yazıya geçirilirken defteri tutan katibin çok büyük bir vukufiyet gösterdiğini, imla konusundaki problemleri son derece iyi çözdüğünü gözlemler. Macar isimlerinin ve diğer Macar asıllı kelimelerin Osmanlıca metne doğru imla ile kaydedilmesi, Hafizoviç'i kâtibin muhtemelen Macar asıllı olduğu ya da köken olarak bu bölgeden geldiği sonucuna götürür. Defterde kaydedilen nüfus daha çok kişisel ad ve babanın adıyla anılırken gayrimüslim nüfus, bazı yerlerde ad ve soyadı ile anılır. Soyadları, babanın adı veya mesleğine göre oluşturulmuştur.

Kitabında yer isimlerinin okunması ve lokasyonlarının tespit edilmesinde büyük Hırvat tarihçisi İve Majuran (Ive Mažuran) Fazileta Hafizoviç'e yardım etmiş ve en doğru sonuca ulaşılması için büyük çaba sarf edilmiştir. Bu açıdan Anadolu coğrafyası dışına odaklanan yayınların en büyük problemlerinden olan şahıs-yer isimleri okunmuş ve imla sorunu, Fazileta Hafizoviç gibi değerli yerel uzmanların bu gibi yayınları sayesinde aşılabilen daha isabetli bilgiler elde edilebilmektedir. Bunun haricinde

Büyüktapu, O. (2021). Fazileta HAFIZOVİÇ, 1579 Yılı Pojega Sancağı Defteri – Defter-i Mufassal-i Liva-i Pojega 987, Ösek Devlet Arşivi, Ösek 2001, 424 sayfa, ISBN: 9536446200 9789536446209. ABAD, 4(8), 493-497.

Pojega'nın 1579 tahriri bu bölgedeki son sayım olduğu için sancak Osmanlı hakimiyetinden çıkana kadar kullanılan ekonomik, demografik ve topografik tarih için vazgeçilmez bir kaynak hüviyetindedir. Bu defter sayesinde bölgedeki vergi miktarları ve çeşitleriyle birlikte, sosyal yapıların neye benzediği, bireysel çiftliklerin gelirlerinin ne olduğunu, zanaat ve ticaretin gelişiminin dinamiklerini, meslek dallarını, tarımsal üretim ve ekilen mahsuller gibi birçok alanda bilgiye ulaşabilmekteyiz.